

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет

Кафедра адміністративного
права та судочинства

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Фінансове право»

на тему: «Державні субсидії та правові основи їх надання»

Студентка групи ПР-32

Пискливець В. В.

Керівник: д. філ. з права, доц. Іванюк В. Д.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНИХ СУБСИДІЙ.....	6
1.1. Поняття, сутність та види державних субсидій.....	6
1.2. Економічне та соціальне значення субсидій у державній політиці.....	9
Висновки до розділу 1.....	11
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ОСНОВИ НАДАННЯ ДЕРЖАВНИХ СУБСИДІЙ В УКРАЇНІ.....	13
2.1. Нормативно-правова база, що регулює надання субсидій.....	13
2.2. Порядок та умови надання субсидій: адміністративні та фінансові аспекти.....	15
2.3. Роль державних органів у процесі надання субсидій.....	18
Висновки до розділу 2.....	21
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ СУБСИДІЙ.....	23
3.1. Основні проблеми у сфері надання та контролю за використанням субсидій.....	23
3.2. Перспективи реформування системи субсидій в Україні.....	24
Висновки до розділу 3.....	26
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ... ..	31

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена зростаючою роллю державних субсидій у соціально-економічному розвитку країни та необхідністю вдосконалення механізмів їхнього надання. У сучасних умовах економічної нестабільності, інфляційних процесів та зростання рівня бідності державна підтримка соціально вразливих верств населення та стратегічно важливих секторів економіки набуває особливого значення. Проте нинішня система субсидіювання в Україні має низку недоліків, серед яких складність процедур оформлення, недостатній контроль за цільовим використанням коштів, наявність корупційних ризиків та низька ефективність адміністрування. Ці фактори потребують глибокого аналізу, розробки шляхів удосконалення правового регулювання субсидій, що зумовлює актуальність дослідження.

Додатково проблема полягає у відсутності єдиної, чіткої та прозорої системи моніторингу отримувачів субсидій, що призводить до зловживань та неефективного розподілу бюджетних ресурсів. Недостатня цифровізація процесів та неузгодженість між державними органами ускладнює оцінку реального фінансового стану заявників. Вивчення міжнародного досвіду правового регулювання субсидій дозволяє запропонувати ефективні підходи до реформування національної системи субсидіювання, що робить це дослідження важливим не лише в теоретичному, а й у практичному аспектах.

Науково-практичне значення цієї теми полягає в аналізі чинного законодавства, що регулює надання державних субсидій, визначенні проблем правозастосування та розробці рекомендацій щодо вдосконалення механізмів розподілу фінансової допомоги.

Метою дослідження є визначення правових основ надання державних субсидій, аналіз їхньої ефективності та виявлення проблем, що виникають у процесі субсидіювання, з подальшою розробкою пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання цієї сфери.

Для реалізації мети у курсовій роботі поставлено **такі завдання:**

- розкрити поняття, сутність та класифікацію державних субсидій, з’ясувати їхню природу як форми державної підтримки;
- проаналізувати економічне та соціальне значення субсидій у державній політиці, визначити їхню роль у забезпеченні соціальної стабільності та підтримці вразливих категорій населення;
- дослідити міжнародний досвід правового регулювання субсидій та виокремити найбільш релевантні підходи для їх можливої адаптації в Україні;
- охарактеризувати нормативно-правову базу, яка регулює порядок надання субсидій в Україні, виявити її особливості та проблемні аспекти;
- проаналізувати адміністративні та фінансові умови надання субсидій, визначити складові механізму призначення допомоги;
- з’ясувати роль державних органів у процесі субсидіювання, дослідити наявні проблеми їхньої взаємодії та повноважень;
- виявити основні проблеми, що виникають у сфері надання та контролю за використанням державних субсидій, з урахуванням актуальних викликів;
- проаналізувати корупційні ризики в системі субсидій та визначити практичні механізми їх мінімізації;

Ступінь дослідження в науковій літературі. У вітчизняній науковій літературі проблематика державного субсидіювання досліджувалася в контексті як соціального, так і економіко-правового регулювання. Зокрема, І. В. Фоменко та Т. Ю. Хренова аналізують житлову субсидію як інструмент адресної фінансової допомоги, зосереджуючи увагу на її соціальній сутності та нормативному регулюванні. М. В. Ігнатишин і Я. М. Ковач розглядають субсидії у зв’язку з проблемами соціальної справедливості, наголошуючи на важливості адресності допомоги. Г. Лопушняк та О. Фоменко досліджують механізми державного субсидіювання в сфері житлово-комунальних послуг, підкреслюючи потребу у їхньому удосконаленні за прикладом європейських практик. Н. Н. Легейда вивчає

непрямі субсидії як економічне явище та їхній вплив на формування політики державної підтримки. О. М. Гострик і Н. М. Зиріна приділяють увагу питанням дотацій малого бізнесу, підкреслюючи суперечності між фіскальними обмеженнями та програмами підтримки підприємництва.

Окремі автори, зокрема О. В. Вовченко та Д. О. Черніков, акцентують увагу на необхідності гармонізації правового режиму субсидій з правом Європейського Союзу та нормами Світової організації торгівлі, що особливо актуально в умовах євроінтеграційного вектора розвитку України. С. І. Хрипко розкриває правовий механізм державної підтримки фермерських господарств. У практичному аспекті призначення субсидій досліджується в працях Г. В. Татаренка, О. О. Стороженка, І. І. Штангрета, які аналізують існуючі процедурні труднощі та формулюють рекомендації для їх подолання.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері регулювання процесів державної підтримки.

Предметом дослідження є державні субсидії та правові основи їх надання.

Методи дослідження включають загальнонаукові та спеціальні правові методи. Використано метод аналізу для дослідження нормативно-правової бази, метод порівняльного правознавства для вивчення міжнародного досвіду, а також системно-структурний метод для оцінки ролі державних органів у процесі субсидіювання. Додатково застосовано логіко-аналітичний метод для обґрунтування теоретичних положень і формулювання висновків щодо ефективності чинного правового регулювання. Метод правового моделювання використано для розробки пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері субсидіювання та підвищення прозорості й адресності державної допомоги.

Структура курсової роботи. Курсова робота складається з вступу, трьох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (27 найменувань на 4 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 34 сторінки, з яких основний текст - 28 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНИХ СУБСИДІЙ

1.1. Поняття, сутність та види державних субсидій

Державні субсидії відіграють ключову роль у сучасному суспільстві, виступаючи своєрідним містком між економічними потребами держави та соціальними запитами громадян. Вони допомагають не лише підтримувати вразливі верстви населення, а й стимулювати розвиток економіки, сприяючи її стабільності та прогресу. Субсидії є інструментом, який дозволяє державі адресно допомагати там, де це найбільше потрібно, – від оплати комунальних послуг для малозабезпечених сімей до підтримки інноваційних проєктів у бізнесі.

У дослідженні Н. Зиріної та О. Гострик поняття субсидії визначено чітко: «це виплата державою коштів підприємствам, населенню або певному регіону з метою розв’язання фінансових проблем. Джерелом усіх видів субсидій в Україні є централізований державний бюджет. Для цього виділяється загальний фонд субсидій, розподілом якого займається Кабінет Міністрів України» [3]. Це формулювання підкреслює, що субсидії – це не просто фінансова допомога, а цільовий інструмент, який має конкретну мету. Наприклад, для однієї людини це може бути можливість оплатити рахунки за опалення, а для підприємства – шанс модернізувати виробництво.

Ще одне важливе визначення міститься в Законі України “Про державну допомогу суб’єктам господарювання”, де зазначається, що «субсидії надаються як фізичним, так і юридичним особам з різних причин. Кабінет Міністрів України визначає критерії оцінки допустимості окремих категорій державної допомоги, що надається для цілей, передбачених законодавством, зокрема для розвитку регіонів, підтримки середнього та малого підприємництва, професійної підготовки працівників, працевлаштування окремих категорій осіб та створення нових робочих місць, відновлення платоспроможності та реструктуризації суб’єктів господарювання, захисту навколишнього природного середовища, проведення

наукових досліджень, технічного розвитку та інноваційної діяльності, підтримки окремих галузей економіки, подолання наслідків небезпечних інфекційних хвороб під час карантину, а також виконання заходів щодо пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до неї» [13]. Це показує, що субсидії мають широкий спектр застосування: від допомоги окремим громадянам до підтримки цілих секторів економіки, таких як сільське господарство чи зелена енергетика.

Щоб зрозуміти, чому субсидії такі важливі, варто розібратися в їхній сутності. По-перше, вони є інструментом соціального захисту. Наприклад, житлово-комунальні субсидії дозволяють малозабезпеченим сім'ям не витратити більшу частину доходу на оплату комунальних послуг, зберігаючи гідний рівень життя. Як зазначає О. Фоменко, «житлова субсидія як інструмент адресної фінансової допомоги населенню визначається як механізм, яким охоплюється відповідна цільова група» [20, с. 78]. Це означає, що допомога надається не всім підряд, а саме тим, хто її дійсно потребує.

По-друге, субсидії виконують функцію економічного регулювання. Вони підтримують розвиток малого та середнього бізнесу, допомагають аграрному сектору чи сприяють модернізації промислових підприємств. Наприклад, держава може надавати субсидії фермерам, щоб вони могли закупити сучасну техніку, або підприємствам, які впроваджують енергоефективні технології.

По-третє, субсидії спрямовані на стимулювання інновацій. У сучасному світі, де питання екології та технологічного прогресу стають дедалі актуальнішими, держава заохочує компанії та громадян інвестувати в енергоефективність, відновлювані джерела енергії чи цифрові технології. Це не лише сприяє економічному зростанню, а й допомагає вирішувати глобальні виклики, такі як зміна клімату.

Державні субсидії надзвичайно різноманітні, адже їхнє застосування залежить від потреб суспільства та економічних пріоритетів держави. У науковій літературі їх класифікують за кількома критеріями.

В першу чергу, це за призначенням. «Соціальні субсидії спрямовані на підтримку громадян, які опинилися у скрутному становищі. Наприклад, як зазначають в ЗУ «Про державні соціальні стандарти та державні гарантії», «це можуть бути субсидії на оплату житлово-комунальних послуг чи допомога малозабезпеченим сім'ям» [12]. За дослідженням С. Хрипко, «економічні субсидії мають на меті підтримку бізнесу чи окремих галузей. Наприклад, держава може надавати фінансову допомогу фермерським господарствам або підприємствам, які створюють нові робочі місця» [23].

Другі – за способом надання. Вони є прямі та непрямі. Як зазначає Н. Легейла, «прямі субсидії – це безпосередні грошові виплати, які перераховуються на рахунки отримувачів» [7]. Наприклад, це може бути компенсація частини витрат на комунальні послуги. Також, автор підкреслює, що «непрямі субсидії надаються у вигляді пільг, таких як знижені ставки на кредити чи звільнення від певних податків» [7]. Такі заходи часто використовуються для підтримки малого бізнесу чи стартапів.

Останні – за джерелом фінансування. За Бюджетним кодексом України, «бюджетні субсидії фінансуються з державного або місцевих бюджетів» [1]. Це найпоширеніший вид субсидій в Україні. А Д. Черніков, наголошує, що «міжнародні субсидії надходять від іноземних організацій чи програм, таких як Європейський Союз чи Світова організація торгівлі» [24]. Наприклад, це можуть бути гранти на впровадження енергоефективних технологій.

Особливу увагу в літературі приділяють субсидіям на житлово-комунальні послуги, які є важливою частиною соціальної політики. Г. Лопушняк та О. Фоменко зазначають, що «житлові субсидії розглядають як пільгу, за якої держава виплачує за людину частину грошей, які вона повинна сплачувати за проживання у квартирі, будинку, гуртожитку за житлово-комунальні послуги» [8, с. 46].

1.2. Економічне та соціальне значення субсидій у державній політиці

Державні субсидії – це не просто фінансова допомога, а потужний інструмент, який дозволяє державі впливати на економічні процеси та забезпечувати соціальну стабільність. Вони діють збалансовано, що підтримує громадян у складні часи, допомагає бізнесу розвиватися та сприяє економічному зростанню країни. Завдяки субсидіям держава може вирішувати одночасно кілька завдань: від захисту вразливих верств населення до стимулювання інновацій і розвитку ключових галузей економіки.

Соціальна роль субсидій важко переоцінити, адже вони спрямовані на підтримку тих, хто найбільше потребує допомоги. Наприклад, житлові субсидії дозволяють малозабезпеченим сім'ям оплачувати комунальні послуги, не жертвуючи іншими базовими потребами, такими як харчування чи освіта. О. Фоменко підкреслює: «житлова субсидія в Україні була впроваджена в 1995 році і визначається як соціальний трансферт, мета якого полягає в допомозі малозабезпеченим особам у сплаті житлово-комунальних послуг через зростання тарифів на дані послуги. Незважаючи на передбачуваний обмежений обсяг, житлова субсидія є основною частиною української соціальної політики, яка, за оцінками, становила 1%-2,5% ВВП у 2016–2021 рр.» [20, с. 78]. Ця думка відображає ключову ідею: субсидії не просто полегшують фінансове навантаження, а й дають людям можливість жити гідно, не опиняючись за межею бідності.

Ще один важливий аспект висвітлює Т.Ю. Хренова: «субсидії виступають одним з особливих різновидів правових пільг, що надаються в грошовій або натуральній формі державою коштом державного або місцевих бюджетів, а також спеціальних фондів юридичним і фізичним особам, місцевим органам влади, іншим державам» [21, с. 152]. Це означає, що субсидії роблять базові послуги, такі як опалення чи водопостачання, доступними для всіх, незалежно від рівня доходу. Такий підхід не лише підтримує окремі домогосподарства, а й сприяє соціальній згуртованості, адже люди відчують турботу держави.

Конституція України також підкреслює важливість соціальної спрямованості субсидій. Зокрема, у ній зазначено, що держава створює умови для повної реалізації прав громадян на належні умови життя, що підтверджує стаття 48 – «Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло» [6]. Це положення закладає правову основу для субсидій, які є одним із механізмів реалізації соціальних гарантій, проголошених Основним Законом.

Поряд із соціальною роллю субсидії мають значний вплив на економіку. Вони допомагають державі спрямовувати ресурси туди, де вони найбільш потрібні, сприяючи розвитку пріоритетних галузей і вирівнюванню економічних умов. М.В. Ігнатишин та Я.М. Ковач зазначають: «згідно з програмою житлових субсидій, сім'ї мають право платити за житло і комунальні послуги не більше визначеного Кабінетом Міністрів України обов'язкового відсотка платежу від своїх доходів у межах установлених нормативів користування житловою площею і нормативів за споживання житловокомунальних послуг. Якщо нарахована плата перевищує встановлену державою частку доходу, сім'я має право на отримання субсидії, яка покриває цю різницю» [5, с. 994].

Окремо варто згадати непрямі субсидії, такі як податкові пільги, які також мають значний економічний ефект. Н. Легейда зазначає: «непряма субсидія виникає тоді, коли виробництво певного товару створює негативний вплив на треті сторони (externality) – витрати для суспільства зі сторони товару чи діяльності, які не відображається повністю у ринковій ціні, тому що ті, які зазнають цього впливу, не приймають участі в ринковій операції. Тому деякі реальні витрати виробництва та споживання не лягають на виробника, який отримує субсидію від тих, хто в дійсності несе ці витрати. Ціна товару, що продається за таких умов, є надзвичайно низькою, а ринок викривленим» [7, с. 6]. Наприклад, надання пільгових умов для бізнесу в депресивних регіонах може залучити інвесторів, створити нові робочі місця та пожвавити місцеву економіку.

Субсидії також відіграють важливу роль у підтримці малого та середнього бізнесу, який є основою економічної стабільності багатьох громад. Вчені, як О. Гострик, також підкреслюють, що «субсидії для бізнесу створюють умови для його сталої діяльності, сприяють зайнятості населення та наповненню місцевих бюджетів» [3]. Це особливо важливо в умовах економічних криз, коли малі підприємства часто опиняються під загрозою закриття. Завдяки субсидіям вони отримують шанс не лише вижити, а й розширити свою діяльність, створюючи нові можливості для місцевих жителів.

Субсидійна політика є унікальною завдяки своїй здатності поєднувати економічні та соціальні цілі. Вона одночасно допомагає стабілізувати соціальну сферу, підтримуючи вразливі верстви населення, і стимулює економічний розвиток, створюючи умови для зростання бізнесу та інновацій. Основні напрями впливу субсидій можна підсумувати так:

В першу чергу, це стабілізація соціальної сфери - субсидії зменшують фінансове навантаження на громадян і запобігають поглибленню бідності. Далі – це розвиток пріоритетних галузей, адже адресна підтримка допомагає спрямовувати ресурси в сектори, які є драйверами економічного зростання. Наступне – це підтримка вразливих верств населення, бо субсидії забезпечують доступ до базових послуг і гарантують гідний рівень життя. Останнє - реалізація конституційних соціальних гарантій, тому що субсидії є практичним механізмом виконання державою своїх зобов'язань перед громадянами.

Висновки до розділу 1

Державні субсидії є багатогранним інструментом, який поєднує соціальні та економічні функції, спрямовані на підтримку вразливих верств населення та стимулювання розвитку ключових галузей економіки. Аналіз їхнього поняття, сутності та видів показав, що субсидії відіграють важливу роль у забезпеченні соціальних гарантій, таких як доступ до житлово-комунальних послуг, а також у

сприянні економічному регулюванню, зокрема підтримці малого бізнесу, аграрного сектору та інноваційних проєктів. Класифікація субсидій за призначенням, способом надання та джерелом фінансування підкреслює їхню універсальність і здатність адаптуватися до різних потреб суспільства.

Визначено, що субсидії можуть надаватися як у формі безпосередньої фінансової допомоги населенню, так і через опосередковані механізми підтримки підприємств. Такий розподіл дозволяє державі водночас виконувати зобов'язання щодо соціального захисту та реалізовувати інструменти економічного втручання в умовах кризових явищ або структурних трансформацій. Успішність такого підходу залежить від балансу між соціальною орієнтованістю та економічною ефективністю субсидій.

Теоретичне осмислення субсидійної політики дозволяє краще зрозуміти її значення в контексті сучасних викликів. Субсидії не лише допомагають зменшити фінансове навантаження на домогосподарства, а й сприяють структурним змінам в економіці, підтримуючи пріоритетні галузі. Особливо важливо, що субсидії виконують стабілізаційну функцію в умовах соціально-економічної турбулентності, забезпечуючи певний рівень добробуту та стимулюючи внутрішнє споживання.

Однак дослідження показало, що сама по собі субсидія як інструмент не є гарантією ефективного результату. Її потенціал може бути реалізований лише за умов правової визначеності, прозорого адміністрування та справедливої адресності. Необхідність удосконалення нормативного забезпечення й раціоналізації механізмів її реалізації підкреслює важливість глибшого аналізу чинної системи правового регулювання в подальших частинах роботи..

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ОСНОВИ НАДАННЯ ДЕРЖАВНИХ СУБСИДІЙ В УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правова база, що регулює надання субсидій

Система надання державних субсидій в Україні ґрунтується на чітко визначених правових нормах, які створюють міцну основу для їхньої реалізації. Ці норми охоплюють різні рівні законодавства – від Конституції до підзаконних актів, що деталізують практичні аспекти. Така розгалужена структура дозволяє забезпечити прозорість, справедливість і ефективність субсидіарної політики, яка одночасно підтримує соціальні гарантії громадян і сприяє економічному розвитку.

На найвищому рівні правове регулювання субсидій починається з Конституції України, яка закладає фундамент для соціальної та економічної політики держави. Зокрема, у ній зазначено, що «держава відповідає за забезпечення соціальних стандартів, сприяє розвитку економіки в інтересах людини» [6]. Це положення підкреслює, що субсидії є не просто фінансовим інструментом, а частиною ширшої місії держави – створювати умови для гідного життя громадян і сталого економічного прогресу.

Важливу роль у регулюванні субсидій відіграє Бюджетний кодекс України, який визначає фінансові аспекти їхнього надання. У Кодексі чітко вказано, що «субсидії належать до форм міжбюджетних трансфертів та видів бюджетних видатків» [1]. Це означає, що субсидії є частиною бюджетного процесу, а їхнє фінансування ретельно планується та контролюється. Такий підхід забезпечує раціональне використання державних коштів і дозволяє спрямовувати їх туди, де вони найпотрібніші.

На рівні спеціальних законів регулювання субсидій стає більш деталізованим. Наприклад, Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» встановлює ключові принципи надання субсидій- «державна допомога у формі субсидій надається з урахуванням принципів прозорості, цільового характеру та

недопущення спотворення конкуренції» [13]. Це положення гарантує, що субсидії для бізнесу чи інших суб'єктів господарювання не створюють несправедливих переваг на ринку, а їхнє надання є відкритим і зрозумілим.

Соціальний аспект субсидій регулюється Законом “Про державні соціальні стандарти”, де підкреслюється те, що «державна гарантує надання субсидій для забезпечення соціальних стандартів у сфері житлово-комунальних послуг» [12]. Ця норма підтверджує зобов'язання держави підтримувати громадян, для яких оплата комунальних послуг може бути непосильною, забезпечуючи їм доступ до базових умов життя.

Для практичної реалізації субсидіарної політики в Україні діє низка підзаконних актів, які деталізують процедури та механізми. Наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України “Про деякі питання призначення житлових субсидій” визначає що «призначення житлових субсидій здійснюється органами соціального захисту населення за місцем реєстрації» [4]. Це положення чітко вказує, куди громадянам звертатися для отримання субсидій, роблячи процес більш доступним і зрозумілим.

Інший важливий документ – Наказ Міністерства фінансів № 641, який регулює перевірку субсидій - «верифікація житлових субсидій проводиться шляхом перевірки відповідності поданих документів встановленим вимогам» [14]. Така верифікація допомагає уникнути зловживань і забезпечує, що допомога потрапляє до тих, хто її дійсно потребує.

У виняткових ситуаціях, таких як надзвичайні стани, передбачено спрощений порядок надання субсидій. Згідно з Постановою КМУ № 247, «у разі надзвичайних ситуацій може застосовуватися спрощений порядок надання житлових субсидій» [17]. Це дозволяє державі швидко реагувати на кризові ситуації, наприклад, підтримуючи громадян у період воєнного стану чи економічної нестабільності.

Крім того, Постанова КМУ № 959 встановлює, що «норми споживання комунальних послуг для надання субсидій визначаються Кабінетом Міністрів

України» [11]. Це забезпечує єдиний підхід до розрахунку субсидій, враховуючи реальні потреби домогосподарств.

Окремої уваги заслуговує антимонопольне законодавство, яке відіграє важливу роль у забезпеченні справедливості субсидіарної політики. Згідно з Законом України №3659-ХІІ, «надання державної допомоги суб'єктам господарювання не повинно призводити до спотворення конкуренції» [9]. Ця норма гарантує, що субсидії для бізнесу не створюють монополій чи інших ринкових дисбалансів, сприяючи здоровій конкуренції.

Нормативно-правова база надання субсидій в Україні є багатогранною і добре структурованою. Вона поєднує конституційні принципи, бюджетне законодавство, спеціалізовані закони та підзаконні акти, що разом забезпечують прозорість, справедливість і ефективність субсидійної політики. Ця система дозволяє державі виконувати свої соціальні зобов'язання перед громадянами, підтримувати економічний розвиток і реагувати на виклики.

2.2. Порядок та умови надання субсидій: адміністративні та фінансові аспекти

Надання державних субсидій в Україні – це чітко врегульований процес, який поєднує адміністративні процедури та фінансові механізми. Він створений так, щоб забезпечити справедливість, прозорість і доступність субсидій для громадян і бізнесу, а також гарантувати ефективне використання бюджетних коштів. Від подання заяви до контролю за використанням субсидій – кожен етап має свої правила, закріплені в нормативно-правових актах. Такий підхід дозволяє державі підтримувати тих, хто потребує допомоги, і водночас уникати зловживань.

Адміністративні процедури є основою для того, щоб субсидії потрапляли до тих, хто їх дійсно потребує. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №505, «рішення про призначення житлової субсидії приймається органом соціального захисту населення протягом 10 робочих днів з дня подання заяви та документів»

[4]. Це означає, що громадяни можуть швидко отримати відповідь на свою заявку, що особливо важливо для сімей, які опинилися у скрутному фінансовому становищі.

Для зручності громадян процес подання документів максимально стандартизований. Наприклад, заява про призначення субсидії подається за встановленою формою, а органи соціального захисту населення допомагають зібрати необхідні документи. Якщо ж заявнику відмовляють у наданні субсидії, він має право оскаржити рішення. Наказ Мінсоцполітики №96 зазначає, що «відмова у призначенні субсидії може бути оскаржена до вищого органу соціального захисту або до суду» [16]. Такий механізм гарантує захист прав громадян і сприяє прозорості системи.

Особливу увагу приділено спрощеним процедурам у кризових ситуаціях. Згідно з Постановою КМУ №247 «у період дії правового режиму надзвичайної ситуації може застосовуватися спрощена процедура призначення субсидій» [17]. Це дозволяє державі оперативно реагувати на виклики, такі як війна чи економічна нестабільність, забезпечуючи підтримку населенню без зайвих бюрократичних процедур.

Фінансування субсидій є невід'ємною частиною бюджетного процесу, що забезпечує їхню стабільність і передбачуваність. Бюджетний кодекс України чітко визначає, що «субсидії фінансуються за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів» [1]. Це означає, що кошти на субсидії плануються заздалегідь, а їхнє виділення залежить від бюджетних можливостей держави чи місцевих громад.

Розмір субсидії розраховується індивідуально, щоб вона відповідала реальним потребам домогосподарства. Постанова КМУ №959 встановлює, що «розмір житлової субсидії розраховується як різниця між встановленим відсотком платежу з доходів сім'ї та фактичною вартістю комунальних послуг» [11]. Такий підхід дозволяє враховувати доходи сім'ї та забезпечує, що субсидія покриває лише ту частину витрат, яку домогосподарство не може оплатити самотійно.

Аналізуючи дослідження Т. Хренової, можна впевнитись, що право на субсидію має і фермерське господарство в Україні. Вона зазначає, що «За останні роки рівень державної підтримки аграрної сфери збільшився, але враховуючи економічну кризу, ріст цін на корма та сільськогосподарську техніку, підтримка, яка зараз надається державою, недостатня для належного функціонування фермерських господарств» [21, с. 144]. Це вказує на те, що хоча фермерські господарства мають доступ до субсидій, їхній обсяг не відповідає реальним потребам сектору в умовах економічних викликів.

Щоб субсидії надавалися справедливо, одержувачі повинні відповідати певним умовам. Зокрема, Наказ Мінфіну №641 вимагає, що «одержувачі житлових субсидій зобов'язані надавати достовірні відомості про доходи та склад сім'ї» [14]. Це допомагає уникнути ситуацій, коли субсидії отримують ті, хто їх не потребує, і забезпечує адресність допомоги. Тим не менш, як зазначає І. Штангерт, «згідно з абзацом 2, пункту 20 Положення «Про надання населенню субсидій», якщо громадянин приховав або свідомо подав недостовірні дані, в тому числі про доходи та майновий стан або не повідомив про купівлю товарів на суму понад 50 тисяч гривень - субсидія припиняється» [26, с. 68].

Контроль за використанням субсидій є ще одним важливим елементом системи. В ЗУ про державну допомогу суб'єктам господарювання зазначено, що «за законом про державну допомогу суб'єктам господарювання одержувачі субсидій зобов'язані надавати інформацію про використання коштів у випадках, передбачених законом» [13]. Крім того, Бюджетний кодекс підкреслює, що «використання коштів субсидій підлягає обов'язковому фінансовому контролю відповідно до бюджетного законодавства» [1]. Такий контроль гарантує, що бюджетні кошти використовуються за призначенням.

Одержувачі також зобов'язані регулярно звітувати про використання субсидій. Згідно з Наказом Мінфіну №180, «одержувачі субсидій зобов'язані надавати щорічну звітність про використання отриманих коштів» [10]. Це

забезпечує прозорість і дозволяє державі відстежувати ефективність субсидійної політики.

Якщо ж одержувач порушує умови, наприклад, надає недостовірні дані, передбачена відповідальність. Також, ЗУ про державну допомогу чітко вказує: «надання недостовірних відомостей для отримання субсидії тягне за собою повернення отриманих коштів та адміністративну відповідальність» [13]. Такий підхід мотивує громадян бути чесними та відповідальними.

Окремі категорії громадян, такі як студенти, мають специфічні умови для отримання субсидій. Наприклад, Наказ МОН №1077/357/197 встановлює, що «студенти, які проживають у гуртожитках, мають право на субсидії за наданими ними документами про розмір плати за проживання» [15]. Це полегшує доступ до субсидій для молоді, яка часто має обмежені фінансові можливості.

Терміни надання субсидій також чітко регламентовані. Згідно з Постановою КМУ №1703, «субсидії призначаються на строк від 6 місяців до 1 року з можливістю подальшого продовження» [18]. Це дозволяє громадянам планувати свої витрати, знаючи, що підтримка буде стабільною протягом певного періоду, а за потреби її можна продовжити.

Порядок і умови надання субсидій в Україні поєднують адміністративну чіткість і фінансову дисципліну. Адміністративні процедури, такі як подання заяв чи оскарження рішень, створені для зручності громадян і забезпечення справедливості. Фінансові аспекти, включно з розрахунком розміру субсидій і контролем за їхнім використанням, гарантують ефективне управління бюджетними коштами. Спеціальні умови для окремих груп, таких як студенти, і спрощені процедури в надзвичайних ситуаціях роблять систему гнучкою та адаптивною.

2.3. Роль державних органів у процесі надання субсидій

Надання державних субсидій в Україні – це складний і багатогранний процес, у якому задіяна ціла низка державних органів. Кожен із них виконує свою унікальну

роль – від розробки політики до контролю за використанням коштів. Така розподілена система дозволяє забезпечити прозорість, ефективність і справедливість субсидіарної політики, а також гарантувати, що допомога доходить до тих, хто її дійсно потребує. Від міністерств до місцевих адміністрацій, від судів до статистичних служб – усі ці органи працюють як єдиний механізм, спрямований на підтримку громадян і розвиток економіки.

На найвищому рівні держава встановлює загальні правила управління субсидіями, які закріплені в Бюджетному кодексі України, що «органи державної влади здійснюють управління бюджетними коштами, включаючи субсидії, відповідно до повноважень, визначених цим Кодексом» [1]. Це положення підкреслює, що субсидії є частиною бюджетного процесу, а їхнє надання чітко регламентується державою, щоб уникнути хаотичності чи зловживань.

Міністерство соціальної політики відіграє центральну роль у розробці механізмів надання соціальних субсидій. Згідно з Законом України “Про державні соціальні стандарти”, воно визначає «порядок надання соціальних субсидій та затверджує методики розрахунку їх розмірів» [12]. Наприклад, це міністерство встановлює, як саме розраховувати житлові субсидії, щоб вони були справедливими та відповідали реальним потребам домогосподарств.

Міністерство фінансів відповідає за фінансову сторону субсидійної політики. Зокрема, Наказ №641 зазначає, що воно «забезпечує методичне керівництво з питань верифікації житлових субсидій та контролю за цільовим використанням бюджетних коштів» [14]. Це означає, що Мінфін не лише розробляє правила перевірки субсидій, а й стежить за тим, щоб бюджетні кошти використовувалися за призначенням.

Міністерство економіки, у свою чергу, аналізує вплив субсидій на економіку. Згідно з Законом “Про державну допомогу суб’єктам господарювання”, воно «досліджує економічні наслідки надання субсидій суб’єктам господарювання» [13].

Наприклад, міністерство оцінює, як субсидії для бізнесу впливають на зростання виробництва чи створення нових робочих місць.

На місцевому рівні ключову роль відіграють органи соціального захисту населення, які є основним зв'язком між громадянами та державою. Згідно з Постановою КМУ №505, «вони приймають рішення про призначення житлових субсидій на підставі поданих документів та результатів перевірки» [4]. Саме ці органи розглядають заяви, перевіряють документи та визначають, чи має людина право на субсидію. Їхня робота безпосередньо впливає на те, наскільки швидко та зручно громадяни отримують допомогу.

Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування також активно залучені до процесу. Місцеві адміністрації, як зазначено в Постанові КМУ №247, «здійснюють моніторинг потреб у субсидіях на своїй території та формують відповідні пропозиції до бюджетних запитів» [17]. Це дозволяє враховувати специфіку кожного регіону, адже потреби в субсидіях можуть відрізнятися залежно від економічної ситуації чи кліматичних умов.

Органи місцевого самоврядування, зі свого боку, беруть на себе організаційні функції. Згідно з Постановою КМУ №1703, вони «забезпечують прийом заяв на субсидії, попередню перевірку документів та інформування населення про умови їх надання» [18]. Наприклад, вони проводять роз'яснювальну роботу, допомагаючи громадянам зрозуміти, які документи потрібні та як правильно подати заяву.

Контроль за використанням субсидій є критично важливим, щоб забезпечити їхню ефективність і запобігти зловживанням. Органи державного фінансового контролю, як зазначено в Бюджетному кодексі, «проводять перевірки цільового використання коштів субсидій у межах своїх повноважень» [1]. Вони перевіряють, чи субсидії витрачаються за призначенням, і виявляють можливі порушення.

Антимонопольний комітет України стежить за тим, щоб субсидії для бізнесу не порушували ринкову конкуренцію. Згідно з Законом “Про Антимонопольний комітет України”, «він оцінює вплив державної допомоги суб'єктам

господарювання на стан конкуренції на відповідних ринках» [9]. Це гарантує, що субсидії не створюють несправедливих переваг для окремих компаній.

Успіх субсидіарної політики значною мірою залежить від злагодженої роботи всіх залучених органів. Постанова КМУ №959 зазначає, що «державні органи обмінюються інформацією щодо субсидій у межах, передбачених законодавством, для забезпечення єдиного підходу до їх надання» [11]. Наприклад, органи соціального захисту можуть отримувати дані про доходи громадян від податкової служби, а Міністерство фінансів – інформацію про витрати від місцевих адміністрацій. Така взаємодія дозволяє уникнути дублювання функцій і підвищує ефективність системи.

Висновки до розділу 2

Правове регулювання субсидій в Україні ґрунтується на складній, багаторівневій системі нормативно-правових актів, яка охоплює положення Конституції України, Бюджетного кодексу, законів про державну допомогу, соціальні стандарти, антимонопольне регулювання, а також низку підзаконних актів, включаючи постанови Кабінету Міністрів та накази профільних міністерств. Така структура дозволяє регламентувати як загальні принципи функціонування системи субсидій, так і спеціальні аспекти їх надання, зокрема щодо житлово-комунальних послуг, підтримки підприємств, компенсації енерговитрат тощо. Комплексність цього підходу створює правове підґрунтя для реалізації соціальної політики, водночас забезпечуючи її фінансову підзвітність і підконтрольність.

Особливе значення у функціонуванні системи має діяльність державних органів. Від Міністерства соціальної політики, яке координує процеси на центральному рівні, до органів місцевого самоврядування, що безпосередньо адмініструють надання субсидій громадянам, – уся вертикаль влади виконує конкретні процедурні й адміністративні функції. Їхня ефективна взаємодія є умовою для належного розподілу бюджетних ресурсів. Аналіз показав, що

практична реалізація субсидійної політики нерідко стикається з проблемами недостатньої координації, формалізму в підходах та дублювання функцій, що призводить до затримок, зловживань або відмов без належного обґрунтування.

Незважаючи на наявність цілісної правової моделі, українське законодавство потребує подальшого вдосконалення, особливо в умовах кризових обставин, таких як воєнний стан чи енергетичні надзвичайні ситуації. Виявлені прогалини свідчать про обмежену здатність системи адаптуватися до нових викликів. Наприклад, не завжди чітко передбачено, яким чином мають змінюватися критерії надання допомоги у період втрати доходу, внутрішнього переміщення населення чи різкого зростання тарифів. Також недостатньо врегульовані питання перевірки достовірності поданих відомостей без порушення прав людини.

Таким чином, хоча чинна нормативно-правова база забезпечує базові умови для реалізації державної політики у сфері субсидій, вона все ще залишається недостатньо гнучкою, технологічно застарілою та адміністративно перевантаженою. Подальший розвиток має бути спрямований на спрощення процедур, підвищення адресності допомоги, електронізацію процесів, а також зміцнення правової визначеності в частині контролю, верифікації та оскарження рішень. Такий підхід дозволить сформувати ефективну, справедливу та стійку систему державного субсидіювання.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ СУБСИДІЙ

3.1. Основні проблеми у сфері надання та контролю за використанням субсидій

Система державних субсидій в Україні, попри свою важливість, стикається з низкою проблем, які знижують її ефективність і обмежують доступ до допомоги для тих, хто її дійсно потребує. Від бюрократичних перешкод до корупційних ризиків, від недофінансування до технічної відсталості – ці виклики є системними і вимагають комплексного підходу до їх вирішення. Розуміння цих проблем є першим кроком до вдосконалення цієї політики, яка має бути прозорою, справедливою та адаптованою до сучасних реалій.

Однією з ключових проблем є прогалини в системі перевірки даних одержувачів субсидій. Г.В. Татаренко та ін. зазначають, що «існуюча система призначення житлових субсидій містить суттєві прогалини у верифікації доходів одержувачів, що призводить до нецільового використання бюджетних коштів» [19]. Наприклад, через недостатньо точну перевірку доходів субсидії іноді отримують люди, які мають вищі доходи, ніж заявлені, що зменшує ресурси для тих, хто дійсно перебуває у скруті.

Контроль за тим, як використовуються субсидії, також залишає бажати кращого. Наказ Мінфіну №641 констатує - «відсутність ефективної системи моніторингу фактичного використання субсидійних коштів знижує ефективність цього інструменту державної підтримки» [14]. Без належного нагляду є ризик, що кошти витрачаються не за призначенням, що підриває довіру до системи.

В умовах війни система субсидій виявилася не завжди готовою до нових викликів. Постанова КМУ №247 фіксує, що «діюча система субсидій не завжди враховує особливості надзвичайних ситуацій, що обмежує її функціонування в умовах війни» [17]. Наприклад, переселенці чи люди, які втратили доходи через

війну, можуть стикатися з труднощами при оформленні субсидій через застарілі процедури.

Багато громадян просто не знають, як отримати субсидію чи які документи для цього потрібні. Лопушняк Г. та Фоменко О. зазначають, що «обмежений доступ громадян до повної інформації про умови отримання субсидій є суттєвим бар'єром для їх ефективного використання» [8]. Без чіткої роз'яснювальної роботи люди можуть не скористатися своїм правом на допомогу.

Різні підходи до розрахунку субсидій у регіонах створюють несправедливість. Наказ Мінфіну №180 вказує, що «різні підходи до розрахунку розмірів субсидій у різних регіонах породжують соціальну нерівність» [10]. Наприклад, у деяких регіонах субсидії можуть бути меншими через відмінності в методиках, навіть якщо потреби домогосподарств однакові.

Проблеми у сфері надання та контролю за використанням субсидій є багатограними й охоплюють як організаційні, так і фінансові та технічні аспекти. Від бюрократичних перешкод і корупційних ризиків до неадаптованості до умов війни – ці виклики знижують ефективність субсидіарної політики та обмежують її здатність повною мірою виконувати соціальні й економічні функції. Для їх подолання потрібен комплексний підхід, який включатиме вдосконалення законодавства, впровадження сучасних технологій, посилення контролю та підвищення прозорості.

3.2. Перспективи реформування системи субсидій в Україні

Система державних субсидій в Україні потребує глибокого реформування, щоб стати більш ефективною, прозорою та адаптованою до сучасних викликів. У часи економічної нестабільності, воєнного стану та швидкого розвитку технологій універсальні підходи до субсидій втрачають актуальність. Натомість потрібні гнучкі, індивідуалізовані рішення, які враховують реальні потреби громадян і бізнесу, а також економічні можливості держави. Перспективи вдосконалення

субсидіарної політики охоплюють кілька ключових напрямів, від цифровізації до оптимізації фінансування, що разом можуть зробити систему більш справедливою та дієвою.

Одним із найперспективніших напрямів реформ є впровадження сучасних технологій у процес надання субсидій. О. Челенко зазначає: «для вдосконалення порядку надання житлових субсидій та дотримання принципу соціальної справедливості та соціальної спрямованості коштів необхідно застосувати інформаційно-комунікаційні технології для моніторингу і аналізу ефективності надання житлових субсидій та проводити цілеспрямовану роботу з надавачами послуг, спрямовану на підвищення якості їх роботи» [25, с. 7]. Створення такого реєстру могло б спростити перевірку даних про доходи та склад сім'ї, зменшивши ризик нецільового використання коштів. Наприклад, громадяни могли б подавати заявки онлайн через зручний портал, а органи соціального захисту – швидко отримувати доступ до актуальної інформації з податкових чи інших державних баз даних.

Фінансова сторона субсидіарної політики також потребує змін. Д.О. Черніков, аналізуючи порівняльну характеристику основних положень правил ЄС та СОТ щодо субсидій, затверджує, що «перехід до принципу адресності та цільовості субсидіарних виплат має ґрунтуватися на чітких критеріях потреби та соціальних стандартах» [24, с. 106]. Це означає, що субсидії повинні надаватися не за універсальними шаблонами, а з урахуванням реальних потреб конкретних домогосподарств чи бізнесів. Наприклад, сім'я з низьким доходом у сільській місцевості може потребувати більшої субсидії на опалення, ніж сім'я в місті, де витрати на комунальні послуги нижчі.

Ефективність субсидіарної системи значною мірою залежить від чіткого розподілу повноважень між органами влади. Сьогодні часто виникають ситуації, коли центральні та місцеві органи дублюють функції або, навпаки, не можуть узгодити свої дії. Реформа має передбачати розмежування повноважень, щоб кожен

рівень влади відповідав за свою частину роботи. Наприклад, центральні органи могли б визначати загальні стандарти та методики, а місцеві – адаптувати їх до регіональних потреб.

Впровадження єдиних стандартів надання підтримки також є важливим кроком. Це допомогло б усунути проблему регіональних диспропорцій і забезпечити однаковий рівень доступу до субсидій для всіх громадян, незалежно від місця проживання.

Перспективи розвитку субсидіарної системи в Україні пов'язані з переходом від універсальних підходів до індивідуалізованих рішень. Наприклад, розмір субсидії для кожної сім'ї міг би визначатися на основі детального аналізу її доходів, витрат і житлових умов. Для бізнесу можна розробити програми, які враховують специфіку галузі чи розмір підприємства. Такий підхід дозволив би максимально ефективно використовувати бюджетні кошти, спрямовуючи їх туди, де вони принесуть найбільшу користь.

Як зазначає. Д. В. Бізонич, «основні та допоміжні умови призначення житлової субсидії мають розглядатися відповідними органами комплексно й у логічному взаємозв'язку. За умови, коли подружжя офіційно розлучене, але через конкретні об'єктивні обставини, що не залежать від їх волевиявлення, мають мешкати разом, – житлова субсидія, на наш погляд, має бути призначена» [27, с. 75]. Реформи мають відбуватися поетапно, щоб уникнути хаосу чи перевантаження системи. На першому етапі можна зосередитися на цифровізації та спрощенні процедур, на другому – на оптимізації фінансування, а на третьому – на вдосконаленні контролю та залученні громадськості.

Висновки до розділу 3

Дослідження актуальних проблем у сфері надання та контролю за використанням субсидій засвідчило наявність глибоких і системних вад у механізмах субсидіювання. Йдеться насамперед про недосконалість процедур

верифікації доходів отримувачів, формалізм у прийнятті рішень, перевантаженість документообігу, а також неефективність у розподілі бюджетних коштів. Проблеми з технічною відсталістю систем, слабкою міжвідомчою координацією й відсутністю єдиного інформаційного простору призводять до зловживань, дублювання виплат і затримок у наданні допомоги. Такі недоліки особливо критичні в періоди надзвичайних ситуацій, як-от воєнний стан, коли швидкість і точність державної підтримки мають життєво важливе значення.

Окрему загрозу становлять корупційні ризики, які породжуються як людським чинником, так і прогалинами у правовому регулюванні. Недостатній контроль за обґрунтованістю прийняття рішень про призначення субсидій, відсутність повноцінної прозорості у використанні бюджетних коштів, обмежений доступ до публічної інформації створюють передумови для зловживань службовим становищем. У таких умовах ключовими стають не лише технічні інструменти контролю, як-от автоматизована верифікація, а й запровадження чітких стандартів прозорості, підзвітності та незалежного моніторингу. Важливу роль також може відігравати участь громадських організацій, що здатні посилити громадський контроль за дотриманням прав людини у сфері соціальної допомоги.

Перспективи реформування системи субсидій дають можливість подолати існуючі дисбаланси, але вимагають комплексного, багатоетапного підходу. Насамперед йдеться про цифровізацію процесів: впровадження єдиних реєстрів, електронних заяв, автоматизованих механізмів ухвалення рішень і багаторівневої перевірки достовірності даних. Це дозволить мінімізувати ризики суб'єктивного впливу та пришвидшити обробку звернень. Крім того, актуальною є модернізація правового підґрунтя — адаптація законодавства до нових соціально-економічних реалій, спрощення процедур для громадян, підвищення адресності та гнучкості механізмів підтримки.

ВИСНОВКИ

1. У результаті проведеного дослідження з теми державного субсидіювання було встановлено, що субсидії відіграють провідну роль у забезпеченні соціальної стабільності та економічної рівноваги в умовах постійних внутрішніх і зовнішніх викликів. Їхня багатофункціональність проявляється у здатності водночас пом'якшувати соціальну нерівність і стимулювати розвиток національної економіки. Теоретичне осмислення поняття державної субсидії дозволило сформулювати чітке бачення цього інструменту як бюджетного трансферу, що має цільовий характер, базується на визначених критеріях доступу й покликаний забезпечити мінімальні соціальні гарантії або економічне зростання у пріоритетних галузях. Класифікація субсидій за способом надання, джерелом фінансування, сферою застосування та суб'єктом отримання дозволила зробити висновок про їх універсальність і надзвичайну адаптивність до потреб як населення, так і бізнесу.

2. З теоретичного аналізу також випливає, що значення субсидій виходить далеко за межі традиційного соціального забезпечення. Вони є не лише відповіддю держави на матеріальні труднощі окремих верств населення, а й частиною макроекономічної стратегії, спрямованої на корекцію ринкових дисбалансів, розвиток сільського господарства, стимулювання інновацій, перехід на енергоефективні технології. Такий підхід потребує якісного правового регулювання й продуманого механізму реалізації. Саме тому в роботі окрему увагу було приділено аналізу нормативно-правової бази, що забезпечує функціонування системи субсидій в Україні. Встановлено, що на рівні формального закріплення механізми надання субсидій охоплюють широкий спектр джерел — від Конституції України до спеціалізованих законів, постанов Кабінету Міністрів, наказів міністерств, розпоряджень та методик.

3. Аналіз правових основ надання державних субсидій виявив як позитивні елементи (наявність чітких процедур, формалізація повноважень,

бюджетна підзвітність), так і численні проблеми. Попри вражаючу кількість нормативних актів, сама система часто виявляється незграбною, надмірно зарегульованою, складною для кінцевого отримувача допомоги. Органи виконавчої влади, зокрема Міністерство соціальної політики, місцеві адміністрації та профільні служби, мають розгалужену систему повноважень, але нерідко демонструють слабку взаємодію, дублювання функцій, а в окремих випадках — і конфлікти юрисдикції. Підтвердженням цього є наявні затримки з виплатами, численні звернення громадян до суду, а також низький рівень поінформованості населення про права на отримання субсидії.

4. Виявлені у процесі дослідження проблеми свідчать про системну невідповідність між нормативною формою та фактичною реалізацією субсидіарної політики. Недосконалість механізмів верифікації доходів, брак електронного документообігу, неврегульованість порядку оскарження рішень про відмову у наданні субсидій — усе це ускладнює ефективну реалізацію права на державну підтримку. Ситуація ще більше ускладнюється в умовах воєнного стану, коли виникає потреба у швидкому реагуванні, гнучких процедурах та пріоритетному доступі до допомоги для внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, осіб з інвалідністю. У цих умовах чинна модель управління субсидіями демонструє вразливість, потребуючи негайного перегляду базових принципів функціонування.

5. Перспективи вдосконалення системи субсидіювання в Україні повинні базуватися на принципах адресності, прозорості, цифрової сумісності, підзвітності та правової визначеності. У дослідженні запропоновано низку напрямів реформ: впровадження єдиного електронного реєстру субсидіантів; створення автоматизованої платформи для подання заяв, збору й перевірки даних; запровадження чітких критеріїв оцінки потреби в підтримці; удосконалення міжвідомчого обміну інформацією. Особливу увагу слід приділити розмежуванню повноважень між центральними й місцевими органами, з урахуванням реформи децентралізації та потреб громад. Запропоновано також посилити громадський

контроль через інститути омбудсмана, громадських рад та незалежного моніторингу.

6. Отже, результати курсового дослідження засвідчили, що хоча субсидії в Україні мають потужний потенціал як інструмент соціального захисту й економічного розвитку, їх ефективність наразі обмежується організаційною недосконалістю, нормативною розпорошеністю та низькою технологічною інтегрованістю. Водночас існує реальне підґрунтя для реформ, які можуть трансформувати субсидії з формального трансферу на справжній механізм державного партнерства з громадянином. При належному підході до цифровізації, вдосконалення правового регулювання й посилення контролю система субсидій здатна стати гарантом соціальної справедливості, ефективної підтримки та інтеграційної спроможності державної політики в умовах гібридних загроз і перманентної трансформації суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>(дата звернення: 19.02.2025).
2. Вовченко О. Правова природа механізму регламенту ЄС про іноземні субсидії. *Foreign trade: economics, finance, law*. 2024. Т. 137. № 6. С. 51–68.
3. Гострик О. М., Зиріна Н. М. Субсидії та дотації малому бізнесу від держави. *Інформаційні технології в економіці і управлінні : зб. наук. студ. праць*. Одеса: ОНЕУ, 2023. Вип. 5. С. 65–72.
4. Деякі питання призначення житлових субсидій : Постанова Каб. Міністрів України від 19.05.2021 № 505. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2021-п#Text>(дата звернення: 19.02.2025).
5. Ігнатишин М. В., Ковач Я. М. Субсидії як інструмент адресної допомоги населенню. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 13. С. 993–997.
6. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>(дата звернення: 19.02.2025).
7. Легейда Н. Непрямі субсидії в Україні: оцінка, тенденції та наслідки для економічної політики. К.: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій в Україні, 2001. 42 с.
8. Лопушняк Г., Фоменко О. Субсидування житлово-комунальних послуг: теоретичні аспекти та зарубіжні практики. *Public administration and administration*. 2022. С. 43–55.
9. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 № 3659-XII : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>(дата звернення: 19.02.2025).

10. Про внесення змін до Методики верифікації житлових субсидій : Наказ М-ва фінансів України від 23.06.2022 № 180 : станом на 9 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0775-22#Text>(дата звернення: 19.02.2025).
11. Про встановлення тимчасових норм споживання населенням електроенергії та природного газу, на оплату яких надається субсидія : Постанова Каб. Міністрів України від 01.12.1995 № 959 : станом на 1 жовт. 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-95-п#Text>(дата звернення: 19.02.2025).
12. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 № 2017-III : станом на 26 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>(дата звернення: 19.02.2025).
13. Про державну допомогу суб'єктам господарювання : Закон України від 01.07.2014 № 1555-VII : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>(дата звернення: 19.02.2025).
14. Про затвердження Методики верифікації житлових субсидій : Наказ М-ва фінансів України від 27.10.2020 № 641 : станом на 18 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0218-21#Text>(дата звернення: 19.02.2025).
15. Про затвердження Порядку надання вищими навчальними закладами державної та комунальної форм власності органам праці та соціального захисту населення інформації про розмір плати за житлово-комунальні послуги, для оплати яких особам, що проживають у студентських гуртожитках, надається субсидія : Наказ МОН, молоді та спорту України від 20.09.2011 № 1077/357/197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1278-11#Text>(дата звернення: 19.02.2025).
16. Про затвердження форми Заяви про призначення усіх видів соціальної допомоги, компенсацій, субсидій та пільг : Наказ М-ва соц. політики України від 22.02.2012 № 96 : станом на 19 трав. 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0418-12#Text>(дата звернення: 19.02.2025).

17. Про особливості надання житлових субсидій : Постанова Каб. Міністрів України від 25.03.2020 № 247 : станом на 23 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/247-2020-п#Text>(дата звернення: 19.02.2025).
18. Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива : Постанова Каб. Міністрів України від 12.12.2006 № 1703. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1703-2006-п#Text>(дата звернення: 19.02.2025).
19. Татаренко Г. В., Стороженко О. О., Татаренко Д. В. Проблемні питання призначення житлових субсидій. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2019. № 2 (38). С. 138–143.
20. Фоменко О. Житлова субсидія як інструмент адресної фінансової допомоги населенню. *Економіка і регіон*. 2022. № 4 (87). С. 77–85.
21. Хренова Т. Ю. Житлові субсидії як особливий різновид соціальних пільг. *Серія: Право*. 2018. Вип. 53. С. 152–155.
22. Хренова Т. Ю. Теоретико-правові підходи щодо розуміння сутності житлової субсидії. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. С. 78–83.
23. Хрипко С. І. Правовий механізм забезпечення державної підтримки фермерських господарств України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 9. С. 137–144.
24. Черніков Д. О. Порівняльна характеристика основних положень правил ЄС та СОТ щодо державної допомоги (субсидій) суб'єктам господарювання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2018. № 29 (68), № 3. С. 103–107.
25. Челенко О. О. Житлова субсидія – фінансовий інструмент державної допомоги населенню : автореф. дип. роботи на здобуття освіт. ступеня «магістр»: спец. 281

“Публічне управління та адміністрування” ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2021. 10 с.

26. Штангрет І. І. Оформлення та надання субсидій населенню з огляду на постанови Кабінету Міністрів України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2017. № 3. С. 65–71.
27. Bizonich D. V. Improving the mechanism for providing housing subsidies in modern Ukraine. *Public management and administration*. 2021. S. 70-76